

การบริหารโรงเรียนวิถิปุทธ

Buddhist School Administration

พระครูสังฆรักษ์สิงห์ชัย ฐิตธมฺโม¹ และพระครูศรีสุธรรมนิวิฐ²

Phrakhrusangharak Singchai Thitadhammo and Phrakru Srisudhamnivit

Received: September 18, 2020

Revised: April 13, 2022

Accepted: April 13, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักในการบริหารโรงเรียนวิถิปุทธ พบว่าการบริหารงานโรงเรียนวิถิปุทธเป็นการนำระบบพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับหลักการบริหาร คือ ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการจัดบุคลากรปฏิบัติงาน ด้านการอำนวยการ ด้านการประสานงาน ด้านงบประมาณ และด้านการนิเทศ กำกับ และติดตาม ร่วมกับระบบการเรียนการสอนโดยผ่านแนวทางการบริหารงานโรงเรียนวิถิปุทธ ใน 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิปุทธ ด้านการจัดวิถิปุทธสู่การเรียนรู้ ด้านกิจกรรมเสนอแนะเพื่อการพัฒนา ด้านการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากร และด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถิปุทธและชุมชน โดยเปิดโอกาสให้สถาบันศาสนา วัดและชุมชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาในการทำงานที่ร่วมมือกันของทุกฝ่าย ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน ทั้งนี้เพื่อพัฒนาและส่งเสริมผู้เรียนสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรม ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

คำสำคัญ: การบริหาร, โรงเรียนวิถิปุทธ, พุทธธรรม

Abstract

The academic article aimed to study the principles of Buddhist school administration. It was found that the Buddhist school administration was the application of Buddhadhamma system to the management principles, namely planning, organization, staffing, directing, coordination, budgeting, and supervision,

¹⁻² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkorn Rajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Aofmcu@gmail.com, Tel. 080-4163944

and follow up together with the teaching and learning system through the management of Buddhist schools in 5 areas, namely, in the aspect of management of Buddhist schools; organizing the Buddhist way of learning; suggested activities for development; personnel development and personnel characteristics and in relation to the relationship between Buddhist schools and communities by giving the opportunity to religious institutions, temples and communities that were responsible for the management of education in the collaborative work of all parties, including houses, temples, schools in order to develop and promote learners to be physically, mentally, intellectually, knowledgeable and ethical in life to be able to live with others happily.

Keywords: Administration, Buddhist School, Buddhadhamma

บทนำ

การบริหารงานโรงเรียนวิถิปุทธเป็นการดำเนินงานโดยการบูรณาการร่วมกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้บริหารได้นำหลักธรรมไปใช้ในการบริหารทั้งเพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนได้นำระบบคุณธรรมสู่โรงเรียนในพร้อมดำเนินการโครงการโรงเรียนวิถิปุทธเพื่อส่งเสริมให้โรงเรียนนำหลักธรรมของศาสนาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการและพัฒนาให้นักเรียนอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 ถึงปัจจุบัน เพื่อให้ให้นักเรียนเป็นคนดี มีความรู้คู่คุณธรรมสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบ การศึกษาไทยในปัจจุบันยังไม่สามารถช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความประพฤติที่ดีงามและมีวินัย ในตนเองได้ อีกทั้งผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาแล้ว ก็ไม่สามารถเป็นพลเมืองที่มีค่านิยม และมีคุณสมบัติที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญได้ การจัดการศึกษาของไทยส่วนใหญ่ไม่เพียงแยกการเรียนรู้ออกจากชีวิต แต่ยังคงละเลยการพัฒนาด้านจิตใจ กลับมุ่งเน้นที่วิชาการ ความฉลาดทางสติปัญญา และการเอาชนะทางการเรียนสังคมจะมีสันติสุขได้นั้นจะต้องเป็นสังคมที่มีคุณธรรม (ธีรยุทธ แก้วประสพ, 2557)

ดังนั้นในการบริหารงานโรงเรียนวิถิปุทธ คือ การศึกษาตามนโยบาย “คุณธรรม นำความรู้” ในการจัดการศึกษาพัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐาน มี 5 ด้าน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2548) คือ 1) ด้านการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิปุทธ 2) การจัดวิถิปุทธสู่วิถีการเรียนรู้ 3) กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา 4) การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากร 5) การเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถิปุทธและชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารโรงเรียนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

การบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการในการทำงานโดยมีผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติภารกิจอย่างเป็นระบบในสถานศึกษาที่ดำเนินการ การบริหารงานในสถานศึกษาเป็นกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มผู้บริหารเพื่อต้องการพัฒนา ให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคม ให้

เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทและมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการสถานศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่องค์การได้กำหนดไว้ และสามารถบริการทางการศึกษาแก่สังคมได้เป็นอย่างดี

การบริหารสถานศึกษาเป็นการดำเนินงานร่วมกับกลุ่มบุคคลมีอาชีพและชุมชนในท้องถิ่น เพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคมตามวัตถุประสงค์อย่างมีคุณภาพ อีกทั้งเป็นการพัฒนาและปรับปรุงวิธีการบริหารงานด้านต่าง ๆ เพื่อนำพาสถานศึกษาความก้าวหน้าส่งเสริมความเจริญด้านความคิด ความรู้ควบคู่กับ การสอดแทรกคุณธรรมแก่นักเรียนเพื่อให้ได้ นักเรียนที่มีคุณภาพ การบริหารโรงเรียนเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลาย ๆ คนร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่เยาวชนและผู้สนใจ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านความรู้ ความสามารถ เจตคติ ค่านิยม พฤติกรรมและคุณธรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและประเทศชาติ (ถวิล มาตรฐานเลิศ, 2545) ในขณะที่เกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนจะเป็นการบริหารโรงเรียนโดยใช้โรงเรียนเป็นหลักสำคัญ (School - Based Management : SBM) ทั้งนี้เพราะการศึกษาหรือคุณภาพนักเรียนจะเกิดขึ้นที่นักเรียนเป็นหลักโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 5 มาตรา 39 กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหาร การจัดการศึกษา ด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารบุคคลและการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง ซึ่งหลักการของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานมีหลักการ ดังนี้ หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) หลักการบริหารตนเอง (Self-Management) หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation) หลักการมีภาวะผู้นำแบบเกื้อหนุน หลักการพัฒนาทั้งระบบ (Whole School Approach) และหลักการความรับผิดชอบต่อตรวจสอบได้ (Accountability) การนำการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสู่การปฏิบัติ โดยผู้บริหารโรงเรียนและบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ชุมชนผู้ปกครอง ได้รับการเตรียมความพร้อมให้มองเห็นคุณค่า มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีการติดตามและกำกับดูแลดำเนินการอย่างเป็นระบบ ร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันตรวจสอบติดตาม และร่วมกันประเมินปรับปรุง (ธีระ รุญเจริญ, 2546)

การบริหารงานในสถานศึกษาตามแนวทางที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติแบ่งเป็น 4 ด้าน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) คือ

1. การบริหารวิชาการ เป็นการบริการการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เช่น การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล การประเมินผล การวิจัยเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน และการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กรหน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

2. การบริหารงบประมาณเป็นการบริหารการจัดทำ จัดสรร ตรวจสอบ ติดตาม ประเมินและการรายงานผลเกี่ยวกับงบประมาณ และการบริหารวัสดุและทรัพย์สิน

3. การบริหารงานบุคคล เป็นการบริหารการวางแผนอัตราากำลังและกำหนดตำแหน่ง การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ วินัย และการรักษาวินัย และการออกจากราชการ

4. การบริหารทั่วไป เป็นบริหารการดำเนินงานธุรการ งานเลขานุการและกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน งานพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์การ งานเทคโนโลยีสารสนเทศ การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป การดูแลอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อม การจัดทำสำมะโนนักเรียน การรับนักเรียน การส่งเสริมและประสานงาน การศึกษาในระบบ นอกโรงเรียนและตามอัธยาศัย การส่งเสริมงานกิจกรรมนักเรียน การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา การส่งเสริมและสนับสนุนและประเมินงานการศึกษาจากบุคคล องค์การหน่วยงานและสถาบัน สังคมอื่นที่จัดการศึกษา การจัดระบบควบคุมในหน่วยงาน การบริการสาธารณะ และงานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

ในขณะเดียวกันการบริหารงานสถานศึกษานั้นต้องมีการบูรณาการหลักการบริหารตามแนวทางการบริหารของ Luther Gulick (ลูเธอร์ กุลลิค) (ศิริวรรณ เสรีรัตน์, 2545) ได้เสนอหลักการบริหารระบบราชการที่เรียกว่า POSDCORB Model ประกอบไปด้วยหลักการ 7 ประการ ดังนี้

1. P=Planning (การวางแผน) เป็นการคาดคะเนเหตุการณ์การต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งต้องคำนึงถึงทรัพยากรภายในองค์การ และสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อให้แผนที่กำหนดขึ้นมีความรอบคอบและสามารถนำไปปฏิบัติได้

2. O=Organizing (การจัดองค์การ) เป็นการจัดองค์การที่เป็นส่วนราชการโดยจัดแบ่งตามความชำนาญเฉพาะอย่าง ออกเป็นกรม ฝ่าย แผนก จะพิจารณาปริมาณงานคุณภาพงาน ขนาดของการควบคุม และพิจารณาแบ่งสายงานหลัก และสายงานที่ปรึกษา โดยคำนึงถึงอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควบคู่กันไป

3. S=Staffing (การจัดบุคคลเข้าทำงาน) เป็นการคัดเลือกบุคคลให้เข้ามาดำรงตำแหน่งภายในองค์การ โดยพิจารณาจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมให้ได้ในปริมาณที่เพียงพอจะทำงานสำเร็จได้

4. D=Directing (การสั่งการหรืออำนวยการ) เป็นการกำกับดูแล สั่งงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา โดยอาศัยลักษณะความเป็นผู้นำ การจูงใจ ศิลปะการปกครองคน และการสร้างมนุษยสัมพันธ์ของผู้ใต้บังคับบัญชา

5. Co=Coordinating (การประสานงาน) เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดี กับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานทุกฝ่าย ทั้งในระดับสูงกว่า ต่ำกว่า และการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา

6. R=Reporting (การรายงานผลการปฏิบัติงาน) เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานจากผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้บริหารระดับต่าง ๆ โดยมีการติดต่อสื่อสารแบบเป็นลายลักษณ์อักษร

7. B=Budgeting (การงบประมาณ) เป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในการควบคุมการปฏิบัติงานโดยใช้วงจรงบประมาณ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ การเตรียมขออนุมัติงบประมาณ การเสนอให้ผู้บังคับบัญชาให้ความเห็นชอบ การดำเนินงานตามงบประมาณ การตรวจสอบ การใช้จ่ายงบประมาณตามแผนที่เสนอขอไว้

โรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธนั้นเกิดขึ้นสืบเนื่องจากมหาเถรสมาคมได้มีมติเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2544 มอบหมายให้ พระธรรมวรเมธี เลขาธิการแม่กองธรรมสนามหลวง และพระเทพโสภณ อธิการบดีมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นผู้แทนไปพิจารณาสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งกำลังจะประกาศใช้ในขณะนั้น หลักสูตรนี้มีเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐานวิชาพระพุทธศาสนาเพียงไม่กี่บรรทัด (พระวิศรุต กนต์สีโล (เมฆพายัพ), 2556) ดังต่อไปนี้ “เข้าใจประวัติ ความสำคัญหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี และศรัทธาในพระพุทธศาสนา ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมและศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ” เพื่อช่วยให้โรงเรียนทั่วประเทศมีรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเป็นแบบเดียวกัน โดยไม่มีการบิดเบือนหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา พระเทพโสภณ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลางพระพุทธศาสนาสำหรับโรงเรียนทั่วประเทศ กระทรวงศึกษาธิการจึงมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดังกล่าวมีพระเทพโสภณเป็นประธาน มีกรรมการ 63 รูป/คน คณะกรรมการชุดนี้จัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลางพระพุทธศาสนาและจัดพิมพ์เป็นหนังสือเรื่อง “การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544” สำเร็จเรียบร้อยทันเสนอในที่ประชุมเรื่อง “หลักสูตรใหม่เด็กไทยพัฒนา : หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา” ในฐานะประธานกรรมการจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเป็นผู้รายงานรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาต่อนายกรัฐมนตรีซึ่งได้เปิดโอกาสให้ที่ประชุมพิจารณาเรื่องนี้นานพอสมควร ผลจากการประชุมชี้แจงครั้งนี้ พอสรุปได้เป็น 3 ประการดังนี้

1. นายกรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบต่อรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา และชื่นชมฝังมโนทัศน์ของสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาพร้อมกับเสนอแนะให้สาระการเรียนรู้อื่นทำฝังมโนทัศน์เช่นเดียวกับสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา
2. นายกรัฐมนตรีเห็นชอบให้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนามี 1 หน่วยกิต ในระดับมัธยมศึกษา คำว่า 1 หน่วยกิตมีค่าเท่ากับ 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์
3. ให้มีโรงเรียนวิถีพุทธนำร่องจังหวัดละ 2 โรงเรียน ในปี 2546

ทำให้คณะสงฆ์มีโอกาสตีมากเพราะทางฝ่ายบ้านเมืองได้เปิดโอกาสให้เข้าไปสอนและอุปถัมภ์โรงเรียนวิถิปุทธ เพราะถ้าโรงเรียนวิถิปุทธประสบความสำเร็จโดยมีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการมากขึ้นและไม่ได้ทำตามกันชั่วคราวแบบไฟไหม้ฟาง เด็กและเยาวชนไทยก็จะเข้าถึงพระพุทธศาสนา เป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ดี เมื่อมองในมุมนี้ภารกิจของโรงเรียนวิถิปุทธก็จะเป็นช่องทางที่สำคัญประการหนึ่งในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา สมเด็จพระพุฒาจารย์ได้เตือนคณะสงฆ์ในที่ประชุมหลายครั้งว่า โรงเรียนวิถิปุทธเปิดโอกาสอย่างยิ่งให้พระสงฆ์ได้พิสูจน์ฝีมือในการอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชน สมัยก่อนพระสงฆ์ไปขอสอนเด็กและเยาวชนตามโรงเรียนต่าง ๆ แต่เมื่อถึงวันนี้ โรงเรียนมานิมนต์ถึงวัดเพื่อให้พระสงฆ์ไปช่วยสอนโรงเรียนวิถิปุทธ พระสงฆ์ต้องตื่นตัวและเตรียมพร้อมเพื่อช่วยให้โรงเรียนวิถิปุทธประสบความสำเร็จ ถ้าพระสงฆ์ไม่แสดงฝีมือในครั้งนี้ ก็เท่ากับตกรถไฟขบวนสำคัญทีเดียว

โรงเรียนวิถิปุทธ คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้พัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็นโดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547) เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยดำเนินตามมรรค ซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา ที่แปลว่าทางอันประเสริฐมีองค์ประกอบ 8 ประการ มีสัมมาทิฏฐิ เป็นต้น สรุปลงตรงกับไตรสิกขาอันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตโต), 2547) แนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถิปุทธไว้ ดังนี้

1. ด้านกายภาพ มีป้ายโรงเรียนวิถิปุทธ มีพระพุทธรูปหน้าโรงเรียน มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน มีพระพุทธรูปสุภาพจิต วาเชธรรม พระราชดำรัสติดตามที่ต่าง ๆ มีความสะอาดสงบ ร่มรื่น มีห้องพระพุทธศาสนาหรือลานธรรม ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่
2. ด้านการเรียนการสอน บริหารจิตเจริญปัญญาก่อนเข้าเรียน ทั้งครูและนักเรียน บูรณาการวิถิปุทธทุกกลุ่มสาระและในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมจิตอาสา ไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัด เข้าค่ายปฏิบัติธรรม เป็นต้น
3. ด้านพฤติกรรม ผู้บริหารโรงเรียน ครูและนักเรียน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามหลักศีล 5 เช่น รับประทานอาหารไม่ดอง ประหยัดอดออม มีนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ชอบ เป็นต้น
4. ด้านการส่งเสริมวิถิปุทธ ไม่ดูค่านักเรียน ชื่นชมคุณความดี กิจกรรมโฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึกของนักเรียน
5. ด้านกิจกรรมประจำวันพระ ใส่เสื้อขาวทุกคน ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ รับประทานอาหารมังสวิรัตินมื่อกลางวัน สวดมนต์แปล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547)

ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย

1. บุคลากรมีคุณลักษณะชีวิตที่ดี ผู้บริหารมีชีวิตสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมถือศีล 5 และเป็นแบบอย่างที่ดี มีพรหมวิหารธรรมประจำใจ มีความซื่อสัตย์จริงใจในการทำงาน มีความเข้าใจถูกต้องในพระรัตนตรัย นับถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนา ครูมีชีวิตสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีพรหมวิหารธรรม มีความเป็นกัลยาณมิตร มุ่งหวังให้ผู้เรียนได้มีความรู้เจริญงอกงาม ตามหลักไตรสิกขารู้และเข้าใจการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา

2. การบริหารจัดการอย่างมีระบบ ระบบบริหาร วิสัยทัศน์ ปรัชญา พันธกิจ เป้าหมาย ธรรมนูญ และกลยุทธ์ ที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ แต่งตั้งคณะกรรมการคณะดำเนินงาน ในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม คือ บ้าน วัด โรงเรียน ปลูกฝังศรัทธา สร้างเสริมปัญญาในพระพุทธศาสนา ให้กับบุคลากร และผู้เกี่ยวข้อง ร่วมมือกับ ผู้ปกครอง วัด และชุมชนในการพัฒนาผู้เรียนและชุมชน มีการนิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง มีระบบการตรวจสอบ ประเมินผล และเปิดโอกาสให้มีการเสนอแนะอย่างกัลยาณมิตร เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ระบบหลักสูตรสถานศึกษา หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

3. กายภาพและสิ่งแวดล้อมจัดอย่างรอบคอบ จัดให้มีการประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียน และห้องเรียนอย่างเหมาะสม มีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรมจริยธรรม โดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน สภาพโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้เคียงธรรมชาติ บริเวณโรงเรียนปราศจากอบายมุข สิ่งเสพติด สิ่งมอมเมาทุกชนิด (สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และคณะ, 2547)

การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ

การบริหารงานโรงเรียนวิถีพุทธเป็นการดำเนินการโดยการบูรณาการร่วมกันทั้งทางโลกและทางธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2548) ได้กล่าวไว้ 5 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง การกำหนดวิสัยทัศน์ แผนปฏิบัติการ สนับสนุนติดตามประเมินผลพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 2) การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ หมายถึง การกำหนดหลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอน 3) กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา หมายถึง กระบวนการพัฒนาผู้เรียนที่สามารถจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดและประพฤติ ศีล สมาธิ ปัญญา 4) การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากร หมายถึง การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากร ตามหลักไตรสิกขาทั้งการเป็นผู้จัดการเรียนรู้ การเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิตจริง และเป็นกัลยาณมิตร 5) การเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน หมายถึง ความร่วมมือทั้งสถานศึกษา บ้าน วัด และสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน ที่จะพัฒนาทั้งนักเรียน และสังคมตามวิถีแห่งพุทธธรรม เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน ในการบริหารงานทั้ง 5 ด้านนี้ต้องนำหลักการบริหารมาบูรณาการร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

1. ด้านการวางแผน โรงเรียนกำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์เพื่อดำเนินการไปตามขั้นตอน ระบบงานที่ออกแบบ เพื่อรองรับการประเมินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ตรวจสอบและประเมินการดำเนินงานว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และมอบหมายให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย แผนงาน เพื่อพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินการโครงการโรงเรียนวิถีพุทธต่อไป

2. ด้านการจัดองค์กร ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ วิธีการ ขั้นตอนที่วางแผนไว้ พัฒนาคุณภาพงานร่วมกัน ประพฤติปฏิบัติตามแนววิถีพุทธ มีมาตรการในการดำเนินการปรับปรุงพัฒนาโรงเรียนให้ปราศจากสิ่งอบายมุข และสิ่งเสพติด

3. ด้านการจัดบุคลากรปฏิบัติงาน กำหนดเป้าหมาย กระบวนการต่าง ๆ ตามหลักศาสนา สนับสนุนให้บุคลากรเข้าอบรมเชิงปฏิบัติการ เกี่ยวกับการดำเนินการโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ บูรณาการตามหลักไตรสิกขาสามารถ ตรวจสอบและปรับปรุงพัฒนาได้ และมุ่งมั่นตั้งใจพัฒนาโครงการโรงเรียนวิถีพุทธให้ดียิ่งขึ้นไป

4. ด้านการอำนวยการ สนับสนุนให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรม เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรเข้าร่วม พร้อมทั้งปรับปรุง พัฒนาโรงเรียนให้บรรลุอัตลักษณ์ 29 ประการ และสมรรถนะของกระบวนการอย่างต่อเนื่อง

5. ด้านการประสานงาน ควรมีหนังสือแจ้งเตือนให้โรงเรียนวิถีพุทธรับทราบถึงการดำเนินงานตามอัตลักษณ์ 29 ประการ จัดกิจกรรมทางศาสนา เพื่อแก้ปัญหา และเผยแพร่ศาสนาไปสู่ชุมชน การดำเนินการของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ อันมีข้อมูลจากการปรับปรุงพัฒนาระบบกลไกในการดำเนินงานเป็นฐานของการปรับปรุงและพัฒนา

6. ด้านงบประมาณ วางแผนการจัดสรรงบประมาณไว้ในแผนการปฏิบัติงาน ประจำปี เพื่อบริหารจัดการโครงการโรงเรียนวิถีพุทธให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ และเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ และมีสรุปค่าใช้จ่ายประจำปี เพื่อความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ ในการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นต่อไปด้วย

7. ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตาม วางแผนกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานโดยส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรจัดกิจกรรมตามหลักบวร เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และประชาสัมพันธ์การดำเนินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้พัฒนาโครงการและวางแผนดำเนินการต่อไป

ดังนั้นการบริหารงานโรงเรียนวิถีพุทธเป็นการนำระบบพุทธธรรมมาประยุกต์กับระบบการเรียนการสอน โดยผ่านแนวทางการบริหารงานโรงเรียนวิถีพุทธ ใน 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการจัดวิถีพุทธสู่การเรียนรู้ ด้านกิจกรรมเสนอแนะเพื่อการพัฒนา ด้านการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากร และด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน สถานศึกษามีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมผู้เรียน โดยการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมี

จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข จึงเป็นการเปิดโอกาสให้สถาบันศาสนา วัดและชุมชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาในการทำงานที่ร่วมมือกันของทุกฝ่าย ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน

บทสรุป

การบริหารโรงเรียนเป็นการร่วมมือกันทำงานของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อให้โรงเรียนมีคุณภาพโดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์กับการศึกษามากที่สุดผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ความสามารถ ทักษะทัศนคติค่านิยมคุณธรรมจริยธรรม โดยนำหลักในการบริหารที่ขั้นตอนหรือกระบวนการเพื่อให้งานหรือสิ่งที่ต้องการกระทำบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาบริหารให้เกิดประโยชน์สูงสุด โรงเรียนวิถิพุทธเป็นโรงเรียนที่ตอบสนองการแก้ไขปัญหาการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของภาครัฐที่ตอบสนองการแก้ไขปัญหาการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของภาครัฐ โดยมุ่งเน้นการให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นคนดีมากกว่าคนเก่ง ในส่วนของสถานศึกษาที่เป็นโรงเรียนวิถิพุทธนั้น ต้องมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับคุณธรรมจริยธรรมอำนวยความสะดวก จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะกับการศึกษาอันเป็นวัตถุประสงค์ในการปฏิรูปการศึกษา ดังนั้นการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธเป็นการบริหารโดยนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการร่วมกับหลักการบริหารงาน คือ การวางแผน การจัดองค์การ การเลือกคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุม เพื่อให้งานที่ทำอยู่บรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษาโดยมุ่งเน้นการให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นคนดีมากกว่าคนเก่ง ในส่วนของสถานศึกษาที่เป็นโรงเรียนวิถิพุทธนั้น ต้องมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับคุณธรรมจริยธรรมอำนวยความสะดวก จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะกับการศึกษาอันเป็นวัตถุประสงค์ในการปฏิรูปการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2548). *แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ถวิล มาตรเยี่ยม. (2545). *การปฏิรูปการศึกษา: โรงเรียนเป็นฐานการบริหารจัดการ*. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- ธีรยุทธ แก้วประสพ. (2557). *การบริหารโรงเรียนวิถิพุทธตามทฤษฎีระบบ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- ธีระ รุญเจริญ. (2546). *การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์ข่าว ฟาง จำกัด.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น*. กรุงเทพฯ: อุษากการพิมพ์.
- พระวิศรุต กนต์สีโล (เมฆพายัพ). (2556). *แนวทางพัฒนาการบริหารงานโรงเรียนวิถียุทธของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2545). *ทฤษฎีองค์การ: ฉบับมาตรฐาน*. กรุงเทพฯ:ธรรมสาร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถียุทธ*. กรุงเทพฯ: อุษากการพิมพ์.
- สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และคณะ. (2547). *การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถียุทธ : ศึกษากรณี 10 เขตพื้นที่ศึกษา*. (รายงานการวิจัย). คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.